

SOHBET (SÖYLEŞİ)

Söyleşi anlamındaki Arapçadan dilimize geçmiş olan sohbet kelimesi, iki anlam içerir:

1. Arkadaşlık, yârenlik;
2. Konuşma, görüşme, birlikte oturup söyleşme.

Makalelerin bir konuşma havası içinde daha senli benli olarak yazılan tarzına Söyleşi (Sohbet) denir. Gazete ve dergi yazılarından. Bu tür yazılarda, samimiyet esastır. Yazar, düşüncelerini muhakkak kabul ettirmek için okuyucularını zorlamaz. O, daha çok kendi kişisel düşüncelerini ileri sürer. Söyleşilerde, küçük fıkralar ve anılar da malzeme olarak kullanılır.

Söyleşi türünün genel özelliklerini şöyle sıralayabiliriz:

- * Kompozisyon türü olarak söyleşi; makale plânıyla, fakat bir karşılıklı konuşma havası içinde yazılan yazılardır.
- * Söyleşiler, genellikle günlük sanat olaylarını konu olarak ele alır.
- * Gazete ve dergi yazılarından.
- * Yazarın, okuyucu ile bir sohbet havası içinde senli benli konuştuğu yazı türüdür.
- * Yazar, düşüncelerinin doğruluğunda ısrar edici olmaz.
- * Söyleşide, daha çok yazarın kişisel düşünceleri ağırlık kazanır.
- * Söyleşilerin en önemli özelliği, yazarın samimi, içten bir ifade tarzını ortaya koymasıdır.
- * Ayrıca, bu tür yazılarda anılar, fıkralar ve çeşitli güncel olaylar verilerek yazarın duygu ve düşünceleri desteklenebilir.

Sohbet Türünün Türk Edebiyatı'ndaki Önemli Temsilcileri

Ahmet Rasim - Ramazan Sohbetleri,

Suut Kemal Yetkin - Edebiyat Söyleşileri,

Şevket Rado - Eşref Saati,

Melih Cevdet Anday - Dilimiz Üzerine Söyleşiler,

Nurullah Ataç - Karalama Defteri.

Cenap Şahabettin, Refik Halit Karay, Hasan Ali Yücel, Attila İlhan gibi yazarlarımız da bu türde eserler vermişlerdir.

Örnek:

Sözden Söze / Nurullah Ataç

Mektuptan açılmış talihim, bir tane daha geldi. Öteki gibi değil bu. Bir kere yazan gizlemiyor kendini, kim olduğunu söylüyor: İsmet Zeki Eyüboğlu adında bir genç. İstanbul Bilim Yurdu'nda yani Üniversitesinde okuyormuş. Sonra da benimle eğlenmiyor, alaya almıyor beni, över gibi gözükp alttan alta iğnelemeğe kalkmıyor. Çıkışıyor bana, çıkışıyor ya, haklı olarak çıkışıyor. Eski yazılarımı, şu Öz Türkçe yazılarımı beğenirmiş, yenilerine sinirleniyor, şöyle diyor:

"Geçen günkü Nokta dergisinde Ulus'tan aktarılmış bir yazınızı okudum. Ne çok üzüldüm bilerseniz! Yoksa sizi de mi elden kaçırdık? Nerde o eski güzelim Öz Türkçe sözler, nerde o yazınızdaki edebiyat, ahlâk, hak, sanat, merak, şiir gibi tatsız tuzsuz Osmanlıca sözler. Niçin şunun bunun sözüne bakıp da düşüncelerimizi değiştiriyorsunuz? O yeni sözleri beğenmeyenler var diye mi yazmak istemiyorsunuz? Günün birinde bir kişi çıkıp size: "Beğenmedim bu sesinizi" dese ona bakıp da sesinizi değiştirecek misiniz? Ne derse desin el gün. Biz yolumuza bakalım.

Daha böyle çok şeyler söylüyor. O mektubu okurken tatlı bir duygu sardı içimi, "mektup" değil de "beti" dediğim günleri andım. Doğru söylüyor, iyi söylüyor o genç. Utandım kendi kendimden inandığım yoldan dönmenin yeri mi vardı? Bu çıkışmalarına karşılık ne diyeyim de bağışlatayım suçu mu? Var benim de bir özrüm, gelgelelim gençler anlamaz, anlamamaları daha da iyidir. Gene söyleyelim ben.

A çocuğum, ben yaşlandım, kocadım da onun için saptım yolumdan. Bilin ki sevinerek olmadı bu. Gene durup durup o yola özlemle bakıyorum. Bir sevgilinin bir daha evine varamayacağınız bir sevgilinin yoluna nasıl bakılırsa öyle bakıyorum. Biliyorum ki

doğru oradadır; güzel oradadır, ancak ben yorulduğum, dizlerim kesildi. Bir de o işi başaramayacağımı anladım. Yalnızdım, pek yalnız kaldım. Beni tutanlar, benim o yolda gitmemi isteyenler vardı, uzaktan seslenmekle yetiniyorlardı. Beni özendirmek istemelerine ne denli sevinirsem sevineyim, yanımda kimseyi görememek üzüyordu beni.

Doğrusu, büsbütün de bırakmadım o yolu. Böyle Arapça, Farsça tilcikleri kullandığım yazılarımda gene o sevdiğim, kimini de kendim uydurduğum tilciklere yer veriyorum. Biliyorum, yetmez bu, en doğrusu gene eskisi gibi öz Türkçe yazmaktır. Onu yakında, bir dergide gene deneyeceğim.

Çok sevindim o mektuba. Birkaç yıl benim yürüdüğüm bir yolu bırakmak, istemeyenler olmasına çok sevindim. Gençler unutsun benim emeklerimi, onları hiçe sayınsınlar, Arapça, Farsça tilciklerden kaçınmadığım bir suda sevgiliden geliverecek bir esenleme gibi yüreğimi aydınlatır, güneşler doğurur gönlümde.

İtalyan yazarı Luigi Pirandello'nun bir iki oyununu görmüşsünüzdür, hikâyelerini okudunuz mu? Bay Feridun Timur onlardan otuz altısını dilimize çevirmiş, Millî Eğitim Bakanlığı da bastırmış. Hepsini okumadımsa da okuduklarım çok hoşuma gitti, diyebilirim ki o yazarın oyunlarından daha çok beğendim hikâyelerini. Oyunlarında yüksekte atmayı andırır bir hal vardır. Hikâyeleri öyle değil, Pirandello onlarda kişilerini daha iyi gösteriyor, canlandırıyor. Oyunlarında hep bir görüşü savunmak, okuyanları yahut seyircilerini düşündürmek ister. Hem de çözümlenemeyeceğini söylediği meseleler üzerinde düşündürmek ister. Bir gerginlik vardır oyunlarında, hikâyeleri ise öyle değil, onlardaki kişiler daha canlı, okuyana daha yakın. Herhalde bana öyle geldi.

Bay Feridun Timur da iyi çevirmiş dilimize. Belli ki İtalyanca cümleye bağlı kalmak istememiş, her yerde değilse bile çok yerde: "Bizim dilimizde nasıl söylemeli?" diye düşünmüş. Örneğin bir yerde: "Don Lollo hiddetten küplere biniyordu." diyor. "Küplere binmek" deyimini sanmam ki İtalyancada olsun. Daha böyle çok buluşlar var Bay Feridun Timur'un çevirisinde.

Ama belli ki daha genç bir yazar, o cesareti daima gösteremiyor, bazen acemiliklere düşüyor. İşte bir örnek: "Don Lollo bu sözlerle olmaz diyordu. Nafile; olan olmuştu; fakat nihayet kabul etti ve ertesi sabah şafakla beraber, âlet ve edevat torbası sırtında olduğu halde, Zi Dima Locası Primosole'ye geldi. Nihayet kabul etti." den önce bir "fakat" koymanın ne yeri var? Hele: "avandanlığı sırtında" demek dururken "âlet ve edevat torbası sırtında olduğu

halde" demenin cümleye bir ağırlık verdiğini nasıl anlamıyor? Daha böyle kusurlar var Bay Feridun Timur'un çevirisinde, "haykırmak" sözünü çok kullanıyor, hem de "bağırmak" yerine kullanıyor. Gene o hikâyenin bir yerinde: "Küpten olmamak için ihtiyarı orada mevkuf mu tutacaktı?" diyor. Burada "mevkuf" sözü hiç yakışıyor mu? "kendisi küpten olmasın diye ihtiyarı hürriyetinden mi edecekti" diyemez miydi?

Bir de şunu söyleyelim. "Ciddi Bir Şey Değil" adlı hikâyede şöyle bir cümle var: "Her defasında bir daha aynı hataya düşmeyeceğine dair yemin üstüne yemin ediyor, ahdüpeyman ediyor, yeniden âşık olmamak için kahraman bir deva araştıracağını söylüyordu." Bay Feridun Timur böyle konuşmaz elbette "düşmeyeceğine yemin etti ."der. Düşmeyeceğine dair yemin etti." demez. Belki İtalyanlar öyle der, biz demeyiz. "Kahraman deva" da ne oluyor? belli, Fransızların "remède h roique" dedikleri, İtalyancada tıpkısı olabilir, Türkçede  yle denmez, başka bir şey arasın.

Luigi Pirandello'dan "Seçme Hik yeler" de böyle ufak tefek kusurlar var, gene de o kitap tatlı tatlı okunuyor, Bay Feridun Timur'u iyi  evirmenlerimizden, yani m tercimlerimizden sayabiliriz. Hele bir şeye çok sevindim: ikinci ciltte dil birinci cilttekinden çok daha iyi. Demek ki Bay Feridun Timur'un çevirileri günden güne iyile ecek. Ben adını yeni duydu uma göre kendisinin bir genç olduğunu sanıyorum, bundan sonraki çevirileri elbette daha kusursuz olur. Siz de okuyun o hikâyeleri, e lenirsiniz, hele ikinci cildin başındaki Donna Mimma'dan ba larsanız, bütün kitabı okumak hevesi uyanır içinizde.

(Nurullah ATAÇ. S yle iler, TDK, 231, Ankara 1964)

DENEME

Bir yazarın herhangi bir konuda kendi şahsi düşüncelerini kesin hükümler ortaya koymadan, eğitici, öğretici ve yol gösterici nitelikte olan ve bir sohbet havası içerisinde kaleme alınan yazı türüne deneme denir.

Bu türün ilk örneklerini Fransız Edebiyatında, 16.yüzyılda ya amı  usta yazar Montaigne'nin kaleminden tanımaya ba lıyoruz. Bizim edebiyatımızda ise Cumhuriyet  ncesinde Ahmet Ha ım, Ru en Eşref, Falih Rıfkı gibi yazarların eserlerinde görüyoruz.

Deneme türünün genel özellikleri şöyle sıralanabilir:

*Denemede konu özgürce seçilir.

*İnsanı ve toplumu ilgilendiren her şey denemenin konusu olabilir.

*Deneme yazarı kendisiyle konuşur gibi yazar.

*Dili doğru ve güzel kullanır.

*Denemeci ele aldığı konuyu içtenlikle anlatır.

*Denemecinin öne sürülen her düşünce ya da savı doğrulama, kanıtlama gibi bir kaygısı yoktur. Deneme, makale ve eleştiriden bu yönüyle ayrılır.

Örnek:

DOSTLUK - Montaigne Denemeleri

Dost ve dostluk dediğimiz, çokluk ruhlarımızın beraber olmasını sağlayan bir rastlantı ya da zorunlulukla edindiğimiz ilintiler, yakınlıklardır. Benim anlattığım dostlukta ruhlar o kadar derinden uyuşmuş, karışmış kaynaşmıştır ki onları birleştiren dikişi silip süpürmüş ve artık bulamaz olmuşlardır. Onu (Etienne de la Boetie: Montaigne'in en iyi dostu. İyi yürekliliği ve bazı şiirleriyle tanınmıştır.) niçin sevdiğimi bana söyletmek isterlerse bunu ancak şöyle anlatabilirim sanıyorum: Çünkü o, o idi; ben de bendim.

Ruhlarımız o kadar sıkı bir birliktelikle yürüdü, birbirini o kadar coşkun bir sevgiyle seyretti ve en gizli yanlarına kadar birbirine öyle açıldılar ki ben onun ruhunu benimki kadar tanımakla kalmıyor, kendimden çok ona güvenecek hale geliyordum.

Öteki sıradan dostlukları buna benzetmeye kalkışmayın: Onları, hem de en iyilerini ben de herkes kadar bilirim. O dostluklarda insanın, eli dizginde yürümesi gerekir: Aradaki bağ, güvensizliğe hiç yer vermeyecek kadar düğümlenmiş değildir. Chilon (Eski Yunanistan'ın ünlü bilgelerinden biri.) dermiş ki: «Onu (dostunuzu), bir gün kendisinden nefret edecekmiş gibi sevin; ondan, bir gün kendisini sevecekmiş gibi nefret edin. » Benim anlattığım yüksek ve yalın dostluk için hiç yerinde olmayan bu davranış, öteki dostluklara uyabilir. Bunlar için, Aristoteles'in sık sık tekrarladığı şu sözü de kullanabiliriz: «Ey dostlarım, dünyada dost yoktur... »

(DENEMELER, Michael De MONTAIGNE, Türkçesi: Sabahattin EYUBOĞLU, Cem Yayınevi, 29. Basım, 1997, s. 53-55, 2.)

MAKALE

Makale, belirli bir konuda, bir görüşü, bir düşünceyi savunmak ve kanıtlamak için yazılan yazı türüne denir. Gazete, dergi ve internette yayımlanır. Ayrıca herhangi gerçeği açıklığa kavuşturmak, bir konuda görüş ve tezler ortaya koymak ve bir hipotezi savunmak, desteklemek için yazılmış olan yazılara da makale denir.

Makale yazarken aşağıdaki kriterler önemlidir:

- Anlatımda sade ve belirli bir formata uygun olursa daha iyi olur.
- Somut özellikler ön plandadır.
- Öne sürülen düşünce ve tez kanıtlamak icap eder.
- Makale yazarken belirli bir konu yoktur. Yazar her konuda yazabilir.
- Gazete dergi ve internette yayımlanır.

Ayrıca bilimsel standartlarda makale yazmak çok önemlidir. Örneğin çok önemli bir hipotezi ispatlasanız dahi eğer bu bilimsel makale formatına uygun değilse hiç bir bilimsel yayında itibar görmez hatta yayınlanmaz. Bu sebeple akademik kariyer sahibi insanlar makalelerini belirli bir formata uygun kalarak yazmak zorundadır. Bu okuyanların işini kolaylaştırır. Akademik bilgi düzeyi ve yazılan hipotezin doğruluğu ile ilgili makale arasında bilimsel bilgi düzeyi açısından direk bir bağlantı olmasa da, bilimsel makale yazma alışkanlığınız ve formata uygunluğunuz karşı tarafın sizi değerlendirmesinde rol oynayabilir. Akademik süreçte bilimsel dünyaya sunulan bir bilgi demetinin başarısı, anlaşılır bir düzeydeki dille ve formatına uygun bir biçimde karşı tarafın yargı gücüne sunulmuş olma özellikleri ile doğru orantılıdır.

Örnek:

Konuşmada olsun, yazıda olsun kullandığımız kelimelerin, bilhassa terim mahiyetindeki sözlerin iyi manalandırılması anlaşmayı kolaylaştırır, düşüncede gelişme sağlar. Filozoflar, fikir adamları mefhumları açık ifade etmek zarureti daima belirtmişlerdir.

Bugünkü Türkçemizde sık kullanılan, fakat ne kastedildiği kesin olarak bilinmediği için içtimaî ve eğitim meselelerimizde karışıklıklara sebep olan kelime-terimlerin başında “kültür” sözü gelmektedir.

Prof. Dr. İbrahim KAFESOĞLU

FIKRA

Belli bir amacı, savunulan bir düşünceyi ele alan ve bunu en kısa yoldan anlatan, mizah ve hiciv unsurlarını da içinde barındıran sözlü ya da yazılı hikâyelerdir.

Bu özlü hikâyeler tek başına olabildiği gibi, sözün gelişine uygun her hangi bir yazı içinde de düşünceyi daha çekici hâlde ifade etmek amacıyla kullanılır.

Bir yazarın günlük olaylara ya da ülke ve toplum sorunlarına ait her hangi bir konu üzerinde kişisel görüş ve düşüncelerini, akıcı bir dille anlatan düz yazılara Fıkra denir. (K.GARİPOĞLU, Kompozisyon Bilgileri, s.239)

Fıkraların başlıca özellikleri; hareketli, ilgi çekici olması, savunulan bir düşünceyi içine almasından başka bir devrin, bir insanın, belli bir zamanın ya da sınıfın özelliklerini, siyasî, sosyal vb. günlük her türlü olay ve sorunları canlandırmasıdır.

Türk edebiyatında fıkra, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ilk gazetelerle (İlk özel gazete 1860 yılında yayın hayatına giren "Tercüman-ı Ahvâl" dir.) birlikte görüldü. Başlangıçta sadece siyasî ve sosyal konular etrafında yazılan fıkralar, zaman içinde sınırlarını genişletmiş, bugün sanattan spora, ekonomiden siyasete kadar toplumun günlük bütün sorunlarını kuşatmıştır.

Fıkra yazarken şu özelliklere dikkat etmek gerekir:

* Konu; okuyucunun duygu, düşünce ve zekâsını okşayan günlük olaylardan seçilmelidir.

*Yazının plânı hazırlanmalıdır.

* Gerekliyse, başkalarına ait deyişler saptanmalıdır.

* Anlatımın açık, fakat ustalıkla olmasına dikkat edilmelidir.

* Yazı, gereksiz yere uzatılmamalı; elden geldiğince kısa tutulmalıdır.

Örnek:

KAHRAMAN EBE

Maraş'ın Bertiz Bucağına bağlı köylerdeki 10 tifolu çocuğu tedavi ederken 20 yaşındaki genç ve güzel köy ebesi aynı hastalığa yakalanarak ilaçsızlık yüzünden ölmüştür. Yolları, belleri kar tutmuş, köyün şehirle bağlantısı kesilmiştir. Elinde ancak çocukları tedavi edecek kadar ilaç bulunan Döndü Çomar adındaki genç ve güzel ebe çocukları kurtarmış, fakat kendini kurtaramamıştır.

Döndü Çomar hatıra defterine şunları yazmıştır:

"Doktor yüzü görmeyen, senenin 6 ayında dış dünya ile her türlü bağlantısı kesik olan bu masum insanlara elimden geldiğince yararlı olmaya çalışıyorum. Çevrede 10 tane tifolu yavru var. Doktor olmadığı için aileleri ile birlikte bu yavrular hayat umutlarını bana bağlamışlar. Onların yüzüne baktıkça üzüntüden kahroluyorum. Elimde çok az sayıda ilaç var. Yollar açılıncaya kadar bunlarla idare etmeme imkân yok. Güç bir görev yüklendiğimin farkındayım. Ama kendimi çok kuvvetli hissediyorum." İssız ve sahipsiz Anadolu... Aşağı yukarı bütün köyleri böyledir. Kış geldi mi, şehirlerle bağlantısı kesilir, yalnızlığa ve kaderine bürünür. Bertiz bucağına bağlı köylere bir ebe gidebilmiş nasıl gidebilmişse. Başkalarında ebe de, ilaç yoktur. İnsanlar, hayvanlar, kırılır da kimsenin haberi bile olmaz. Tuhaf bir rastlantı, genç ebe Döndü Çomar'ın ölüm haberinin geldiği gün gazeteler Tıp Bayramını yazıyordu. Ankara'da ve İstanbul'da kutlanan bayram sırasında köylerimizin sağlıktan yoksun durumunu bildiren ölüm haberi de geldi. Bilmiyorum, doktorlarımızın yüreğini bu kahraman genç ebenin hayat hikâyesi burkmuş mudur?

Gözleri ağlamaklı okudum ben haberi. Ebe, çocukları tedavi ederken kendinin de hastalığa yakalandığını anlıyor. Elinde ilaç yoktur. Çaresizdir. Çaresizliğini biliyor, fakat ne yapsın? Oturup hatıra defterine ölmeden şunları yazıyor: "Tanrıya binlerce teşekkür, 10 yavru yeniden hayata kavuştu. Bu arada elimde ilaç da kalmadı. Üç gündür hastayım. Tifoya yakalandığımı sanıyorum. Yollar kapalı, şehre inemem. Ayrıca çocukları uzaktan da olsa kontrol etmem gerekiyor. Her an, her dakika ölüme biraz daha yaklaştığımı hissediyorum. Ölüm beni hiç, ama hiç korkutmuyor. Görevini yapan insanların iç huzurunu duyuyorum. Bu arada bana inanan, beni seven insanların arasında rahatça ölebilirim."

Ne bilinçli, ne görev duygusu ile dolu bir ölüme gidiştir bu!... İnsanların kafasında bu bilinç oldu mu, ölüme gidiş değil, ölümsüzlüğe gidiş oluyor. Bütün tarihe geçen kahraman

hemşirelerin şanlı destanları arasına bu da katılacaktır. Bu köylerden birine, ikisine veya Bertiz bucağına bu kahraman ebenin adı konmalıdır. Bir de heykeli dikilmelidir. Başka bir türlü kahramana minnet borcumuzu ödeyemeyiz. Köylüler çok sevdikleri bu ebenin anısına saygı örneği olarak İçişleri Bakanlığı'na başvurmalı, adının bucağa konmasını ve heykelinin dikilmesini istemelidirler.

(Mehmed Kemal)

ELEŞTİRİ

Günümüzde eleştiri eleştirme denilen bu türe eskiden tenkit, eleştiri yazan kimseye de “münekkit” denilirdi. Bugün eleştiri yazan kimseye; eleştirmen, eleştirici denilmektedir.

Tenkit sanat eserlerini konu almasına rağmen kendisi sanat eseri değildir. Ele aldığı her türün bir sistemi ve kuralları olduğundan eleştirmen bunları bilmek zorundadır. Bununla birlikte doğuşları büyük ölçüde edebiyat akımlarına bağlı olan başlıca eleştiri yöntemleri şunlardır.

Tarihi Eleştiri: Bu yöntem; edebi eseri, yazarın hayatına, yetişme şartlarını ve devrin özelliklerine göre inceleme esasına dayanır. Burada eserden çok sanatçı önemlidir. Eser, buna bağlı olarak açıklanmaya çalışılır.

Sosyolojik Eleştiri: Bu görüş, edebiyatın kendi başına var olmadığı toplumla var olduğu ve toplumun bir ifadesi olduğu ilkesinden hareket eder. Buna göre eleştirmen; eseri ve okuyucuyu sosyal koşullardan soyutlamadan değerlendirme yapacaktır.

İzafî Eleştiri: Bu anlayışa göre eleştiriye sınır koymak mümkün değildir. Herkes kişisel zevkine ve düşüncesine göre eseri değerlendirir.

İzlenimci Eleştiri: Bu anlayışa göre eleştiri “kitaplardan zevk almak, onlarla duyguları inceltmek ve zenginleştirmek sanatı”dır. Bu anlayışın belli bir yöntemi yoktur. Eserlerin ve türlerin sınıflaması da yoktur. Eseri okurken alınan zevk, eserin tek ölçüsüdür.

Yapısal Eleştiri: Bu görüş eserin bağımsız bir yapı, bir bütün olduğu anlayışından hareket eder ve eserin açıklanmasının ancak kendi yapısıyla mümkün olduğu görüşünü

benimser. Buna göre her eserin kendine has bir yapısı vardır ve bu yapı çeşitli parçaların organik bir biçimde birleştirilmesiyle oluşur.

Eleştiri de temeli düşünce olan yazı türüdür. Konu sınırlaması yoktur. Sanat, edebiyat ya da düşünce yazılarının içeriği ile bu içeriğin işlenişini, değerli ve değersiz yönlerini ortaya koyan bir yazı türüdür. Yazarın yazıyı kendine göre, yazıyı ilgilendiren topluma göre, kendi alanındaki diğer çalışmalara göre değerlendirdiği yazılardır.

Eleştirmeci, bir sanat eserinin gerçek değerini, özünü yapılışını, değerli-değersiz yanlarını ortaya koyar. Eleştirmecinin görevi güzellik yaratmak değil, yaratılmış güzelliği yargılamak, okurlara tanıtmaktır. Eleştiriler; okura dönük eleştiri, topluma dönük eleştiri, sanatçıya dönük eleştiri, yapıta dönük eleştiri... olmak üzere türlere ayrılır.

Türkiye’de Eleştiri

Tanzimat dönemi Romantikleri Şinasi, Namık Kemal, Recaizade Ekrem, Abdülhak Hamid; Realistleri Samipaşazade Sezai, Beşir Fuad, Nabizade Nazım, Mizancı Murad’tır.

Serveti Fünun döneminde, Cenap Şahabettin intikad (sahte parayı gerçeğinden ayırmak) anlayışıyla tenkit eder. Halit Ziya, Mehmet Rauf, Nabizade Nazım, Hüseyin Cahit dönemin eleştiricileridir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında eleştiri Yahya Kemal ve Ahmet Haşim’le başlar. İsmail Habip Sevük ve Ahmet Hamdi Tanpınar eleştiriye edebiyat tarihi içinde ele alırlar. Nurullah Ataç, Suut Kemal Yetkin iki öznelci eleştirmendir.

Sistematik eleştirmenler Asım Bezirci, Fethi Naci, Hüseyin Cöntürk bağımsız yöntemi geliştirdi. Sabahattin Eyüboğlu ile Vedat Günyol hümanist eleştirmenlerdir. Çağdaş eleştirmenler Mehmet Kaplan, Tahsin Yücel, Akşit Göktürk, Şara Sayın, Ünsal Oskay, Murat Belge, Orhan Burian, Tahir Alangu, Memet Fuat, Mehmet Doğan, Bedrettin Cömert, Enis Batur, Nihat Sami Banarlı, Cemil Meriç, Kenan Akyüz, Melih Cevdet, Konur Ertop, Orhan Şaik Gökyay, Alpay Kabacalı, Cevdet Kudret, Agah Sırrı, Berna Moran, Rauf Mutluay, Yaşar Nabi, Ahmet Oktay, Atilla Özkırımlı, Nermi Uygur ve Fuat Köprülü.

Dünya edebiyatında Boielau, A. France, Türk edebiyatında ise Mehmet Kaplan, Nurullah Ataç, Cemil Meriç ve Hüseyin Cahit yalçın eleştiri türünün önemli temsilcileridir. Edebiyatımızdaki ilk eleştiri Namık Kemal’in **Tahrib-i Harabat’ıdır**.

Örnek:

Halikarnas Balıkçısı

Halikarnas Balıkçısı takma adıyla tanınan Cevat Şakir Kabaağaçlı (1886-1973), öykücü ve romancı olarak, Ege ve Akdeniz kıyılarımızın, ekmeğini çekişe dövüşe denizden çıkaran yoksul, ama namuslu insanların yaşam serüvenini, bu bölgelerin taşı toprağı, ormanı dağı, mitolojisi efsanesiyle birlikte, şiirsel bir anlatımın bütün sıcaklığında coşa taş a edebiyatımıza mal eden ilk ve tek sanatçıdır.

Daha babasının (Şakir Paşa) elçi olarak bulunduğu Atina'da geçen çocukluk günlerinde filizlenip, Oxford'daki tarih öğreniminde daha bir gelişerek bilinçlenen mitoloji merakı, meraktan da öte tutkusu, o taşkın deniz sevgisiyle sarmaş dolaş olarak, hikâye ve romanlarına yansır.

Cevat Şakir, Oxford'dan klasik kültür yüküyle yurda dönünce (1910), resim karikatür, dergi kapağı resimleri, çevirilerle başlar gazetelerde çalışmaya. 1925'te Resimli Ay dergisinde, asker kaçaklarının yargılanmadan kurşuna dizilmelerini konu alan bir öyküsü, Doğu İsyanı günlerine rastlaması kasıtlı bir eleştiri sayılarak sanatçı üç yıl Bodrum'da kalebentlik cezasına çarptırılır. Daha Bodrum'a ayak bastığı ilk gece ile sanatçının yaşamında, ömrünün sonuna kadar sürecektir olan, yepyeni bir dönem başlar. Yurt gerçeklerinden uzakta, varlıklı, alafranga bir çevrede, Batı kültürüyle beslenmiş çıtkırıldım genç aydının, görüp yaşadığı, alışıp benimsediği dünyadan apayrı, yoksul ama mert deniz insanları ile karşılaşmasıdır bu. Cevat Şakir, Bodrum'da geçirdiği bir buçuk yıl içinde, daha başlangıçtan beri kafasından yüreğine, yüreğinden kafasına akıp ona gerçek kişiliğini aydınlatan her şeyi bulur. Denizle sarmaş dolaş doğa güzelliği yanında, taşı toprağıyla boğazına kadar mitolojik anılarla dolu bir dünya, o anılardan habersiz, günlük ekmek tasası içinde çırpınan yoksul ama dürüst, temiz deniz insanların imrenilesi yaşamı.

Kalebentlik cezası biter ama, ondaki deniz sevgisi, deniz insanlarına duyduğu hayranlık, sevgi bitmez. İstanbul'lardan kalkıp, evini barkını, kolay hayatını, rahatını elinin tersiyle bir yana iter ve gelip tam yirmi yıl Bodrum'da yaşar, ekmeğini alının teriyle kazanan deniz insanların arasında.

Önce sokaklara palmyeler dikip, yurtdışından getirttiği bitkilerle şehrin dört bir yanını donatmak, bilgisini, görgüsünü bütün cömertliğiyle çevresine saçmakla başlar işe. Sonra,

karşılıklı sevgi ve duygu alışverişinin potasında oluşturduğu zengin izlenimleri, hayal gücünün bütün yetisiyle dile getirir hikâye ve romanlarında...

(Vedat Günyol, “Çalakalem”)

KAYNAKÇA:

Prof. Dr. İsmail Parlatır, Prof. Dr. Hatice Şahin; *Türk Dili - Sözlü ve Yazılı Anlatım*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa 2009

Ahmet Bican ERCİLASUN, Zeynep KORKMAZ, Hamza ZÜLFİKAR, İsmail PARLATIR

Tuncer Gülensoy, Necat BİRİNCİ, *Türk Dili ve Kompozisyon*, Ekin Kitabevi Yayınları, Ankara 2005